

Marta Szuniewicz-Stępień¹

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte

ORCID: 0000-0002-8048-6375

**Upowszechnianie zasad ochrony dziedzictwa kultury w ramach
międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych
na przykładzie Akademii Marynarki Wojennej
im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni**

Dissemination of the principles of cultural heritage protection
within the framework of international humanitarian law of armed
conflict on the example of the Bohaterów Westerplatte Naval
Academy in Gdynia

Wstęp

Od początku XXI wieku sukcesywnie wzrastała w Siłach Zbrojnych RP świadomość wagi kształcenia żołnierzy z zakresu ochrony dziedzictwa kultury. W ostatnich latach, m.in. w związku z działaniami podjętymi na szczeblu Sojuszu Północnoatlantyckiego, proces ten nabrał na sile. Tradycyjnie ochrona dóbr kultury stanowiła komponent merytoryczny treści kształcenia z zakresu międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych (MPHKZ), będącego domeną uczelni wojskowych. Na Akademii Marynarki Wojennej

¹ Marta Szuniewicz-Stępień: dr hab. prof. AMW, Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, e-mail: m.szuniewicz@amw.gdynia.pl

im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni (AMW) od ponad dekady prowadzona jest intensywna działalność edukacyjna, naukowa i popularyzatorska w zakresie upowszechniania zasad ochrony dziedzictwa kultury w ramach MPHKKZ. W niniejszym artykule zostanie ona przedstawiona w czterech obszarach: 1) kształcenia środowiska cywilnego i wojskowego, 2) działalności naukowej (ze szczególnym uwzględnieniem corocznej ogólnopolskiej Konferencji Naukowej Międzynarodowego Prawa Humanitarnego i czasopisma *Międzynarodowe Prawo Humanitarne*), 3) finansowanego ze środków międzynarodowych projektu dydaktycznego dotyczącego ochrony dziedzictwa kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych oraz 4) nowych inicjatyw w zakresie upowszechniania zasad ochrony dóbr kultury.

Kształcenie z zakresu ochrony dóbr kultury w ramach MPHKKZ

W obszarze tradycyjnego kształcenia w AMW zajęcia z ochrony dóbr kultury są prowadzone w ramach przedmiotu MPHKKZ. Jest on realizowany zarówno na studiach cywilnych, jak i w ramach wojskowych form kształcenia.

Na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich (WDiOM) na studiach pierwszego stopnia na kierunku bezpieczeństwo wewnętrzne przedmiot MPHKKZ jest realizowany w pierwszym semestrze w wymiarze 30 godzin, z czego 4 godziny są poświęcone ochronie dóbr kultury. Ponadto na studiach drugiego stopnia na kierunku bezpieczeństwo narodowe, na specjalności międzynarodowe prawo humanitarne i migracje w programie studiów przewidziano samodzielny 20-godzinny przedmiot nazwany *ochroną dóbr kultury* (IV semestr).

W ramach wojskowego kształcenia prowadzone są zajęcia z MPHKKZ dla podchorążych i służby kandydackiej, w ramach studium oficerskiego, na kursach wojskowych oraz przeszkoleniu kadry rezerw oficerskich, gdzie są realizowane bloki zajęć z zakresu ochrony dóbr kultury. Obejmują one zajęcia teoretyczne (wykład i dyskusję) oraz zajęcia praktyczne – rozwiązywanie kasusów, czyli analizę z perspektywy obowiązujących norm prawnych fikcyjnych stanów faktycznych związanych z ochroną dóbr kultury w sytuacji konfliktu zbrojnego. Podczas pięcioletnich studiów kandydatów na żołnierzy zawodo-

wych (podchorążych) na realizację zajęć z ochrony dóbr kultury przewidziano 2 godziny w 20-godzinny programie kształcenia z MPHKKZ. W programie szkolenia w ramach studium oficerskiego (6- i 12-miesięcznego – SO6 i SO12) blok zajęć z MPHKKZ obejmuje odpowiednio 14 i 20 godzin, z czego 1–2 przeznaczone są na zapoznanie z zasadami ochrony dziedzictwa kultury w czasie działań zbrojnych. W przypadku kursów kwalifikacyjnych na stopień etatowy kapitana/kapitana marynarki zagadnieniom związanym z ochroną dziedzictwa kultury w działaniach zbrojnych poświęcone są 2 godziny w 16-godzinny szkoleniu z MPHKKZ, zaś na kursach kwalifikacyjnych na stopień etatowy podpułkownika/komandora porucznika – 4 godziny lekcyjne w 26-godzinny programie zajęć z prawa konfliktów zbrojnych. Raz w roku realizowany jest ponadto 2-tygodniowy (80 godzin) kurs doskonalący z MPHKKZ, w trakcie którego przewidziany jest przedmiot ochrona dóbr kultury w konfliktach zbrojnych w wymiarze 8 godzin. Z kolei podczas 3-miesięcznego szkolenia w ramach kursów przeszkolenia kadry rezerw oficerskich (KPKR) realizowany jest przedmiot MPHKKZ (14 godzin) w tym 1 godzina o ochronie dóbr kultury.

Działalność naukowa – publikacje naukowe i konferencje

Kolejny obszar aktywności to działalność naukowa realizowana przez pracowników uczelni (Wydziału Dowodzenia i Operacji Morskich) w obszarze MPHKKZ, w tym publikacje naukowe, referaty konferencyjne oraz prowadzone prace naukowo-nadawcze (statutowe).

Od 2008 roku Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich AMW we współpracy z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego corocznie organizuje Konferencję Naukową Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, która odbywa się naprzemiennie w Gdyni i w Gdańsku. Dotychczas odbyło się 14 edycji, a na wielu z nich były poruszane zagadnienia związane z ochroną dóbr kultury w czasie konfliktów zbrojnych. Znaczący udział przedmiotowych prelekcji odnotowano w programach konferencyjnych w 2021 i 2022 roku, tj. podczas XIII Konferencji Naukowej MPH pt. „Współczesne wyzwania dla międzynarodowego prawa humanitarnego”

z odrębnym panelem poświęconym ochronie dóbr kultury, która odbyła się w formie zdalnej 28 maja 2021 roku, oraz XIV Konferencji Naukowej MPH pt. „Ochrona osób i obiektów we współczesnych konfliktach zbrojnych”, która odbyła się na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego 9 czerwca 2022 roku.

10 czerwca 2022 roku Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich AMW przy współudziale Międzynarodowego Ośrodka Szkolenia i Badań nad Dziedzictwem Kultury w Zagrożeniu we Wrocławiu zorganizował konferencję naukową pt. „Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych”. Konferencja została objęta patronatem honorowym m.in. Ministra Obrony Narodowej, prelekcje wygłosiło wielu znamienitych gości, w tym przedstawiciele administracji rządowej – dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dr Katarzyna Pałubska) i dyrektor Departamentu Edukacji, Kultury i Dziedzictwa Ministerstwa Obrony Narodowej (dr hab. Paweł Hut), a udział w niej wzięło ponad 100 osób ze środowiska wojskowego i cywilnego (szerzej: Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, 2022; Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, b.d.). Przedsięwzięcie składało się z trzech części: wystąpień zaproszonych gości dotyczących zagrożeń i wyzwań związanych z ochroną zabytków i instytucji gromadzenia dóbr kultury w obliczu szczególnych zagrożeń, tematycznych referatów konferencyjnych (w tym prelekcji odnoszących się do ochrony dóbr kultury podczas trwającego konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy) oraz moderowanej dyskusji panelowej poświęconej polskiej liście dóbr kultury uznanych za obiekty wyłączone z możliwości ataku (tzw. *no-strike list*). W wygłoszonych prelekcjach poruszono m.in. zagadnienia związane z: działaniami MKiDN oraz MON w zakresie ochrony zagrożonych dóbr kultury, doświadczeniami i przygotowaniem bibliotek i archiwów na wypadek szczególnego zagrożenia, rolę Państwowej Straży Pożarnej w ochronie dóbr kultury, bezpieczeństwem zbiorów, rewindykacją dóbr kultury, znaczeniem profesjonalnego szkolenia w obszarze ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych, najnowszymi doświadczeniami w zakresie ochrony dóbr kultury podczas konfliktu zbrojnego na terytorium Ukrainy, psychologicznymi aspektami niszczenia dóbr kultury oraz

praktycznymi wyzwaniem w zakresie ochrony dóbr kultury w warunkach wojennych (szerzej: Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, b.d.).

Szczególnym instrumentem upowszechniania przez Akademię Marynarki Wojennej norm MPHKZ, w tym zasad ochrony dziedzictwa kultury, jest wydawane od 2010 roku czasopismo naukowe *Międzynarodowe Prawo Humanitarne* (ISSN: 2081-5182; Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, b.d.a), którego redaktorem naczelnym jest kmdr dr hab. Dariusz R. Bugajski, prof. AMW. Do tej pory ukazało się 10 wydań (11 numerów – ostatni łączony), które są udostępnione szerokiemu kręgowi odbiorców na stronie internetowej Uczelni. Na łamach rocznika publikowane są artykuły dotyczące zagadnień związanych ze stosowaniem MPHKZ we współczesnych działaniach zbrojnych, w tym teksty poruszające problematykę ochrony dziedzictwa kultury w sytuacji konfliktu zbrojnego (Puchalska, 2019/2020, s. 147–158).

Projekt edukacyjny EOG

Jak łatwo zauważyć, zarysowana powyżej działalność Akademii Marynarki Wojennej na polu upowszechniania zasad ochrony dziedzictwa kultury w ramach MPHKZ przebiega dwutorowo i obejmuje: działalność dydaktyczną (kształcenie studentów i szkolenia członków Sił Zbrojnych RP) oraz działalność naukowo-badawczą (publikacje naukowe i wystąpienia konferencyjne) wraz z unikatowymi w naszym kraju: coroczną konferencją i własnym czasopismem naukowym w omawianym obszarze. Zdobyte przez ponad dekadę wiedza i doświadczenie kadry Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni (w szczególności WDiOM) zaowocowały zaproszeniem w maju 2022 roku Uczelni do partnerstwa w realizacji projektu edukacyjnego poświęconego ochronie dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych [zob. ilustracja 1].

Projekt zatytułowany *Międzysektorowe wyzwania: specjalista ds. ochrony dóbr kultury na wypadek sytuacji kryzysowej i wojny – opracowanie programu studiów podyplomowych, dedykowanych pracownikom działającym na pograniczu dziedzin* (szerzej: Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Wester-

platte, b.d.b; Instytut Kultury Willa Decjusza, b.d.) był realizowany we współpracy z Instytutem Kultury Willa Decjusza w Krakowie (lider projektu) i Stowarzyszeniem Willa Decjusza w Krakowie. Przedsięwzięcie zostało zorganizowane w ramach Programu Edukacja, finansowanego z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego na lata 2014–2021, którego Operatorem była Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji (FRSE, <https://www.frse.org.pl>).

Il. 1. *Schemat działalności AMW w zakresie upowszechniania zasad ochrony dziedzictwa kultury w sytuacji konfliktu zbrojnego*

**DZIAŁALNOŚĆ AMW
W ZAKRESIE UPOWSZECHNIANIA ZASAD OCHRONY
DZIEDZICTWA KULTURY W KONFLIKTACH ZBROJNYCH**

dydaktyczna	naukowo-badawcza
(kształcenie studentów i szkolenia wojskowe z zakresu MPHK)	(publikacje naukowe i wystąpienia konferencyjne) * coroczna Konferencja Naukowa MPH * czasopismo „Międzynarodowe Prawo Humanitarne”

PARTNERSTWO AMW W PROJEKCIE DYDAKTYCZNYM

Międzysektorowe wyzwania: specjalista ds. ochrony dóbr kultury na wypadek sytuacji kryzysowej i wojny – opracowanie programu studiów podyplomowych, dedykowanych pracownikom działającym na pograniczu dziedzin finansowanego ze środków EOG (Program Edukacja)

opracowanie programu interdyscyplinarnych studiów podyplomowych

opracowanie czterech publikacji pt. *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*

- dwutomowa monografia,
- zbiór kasusów i instrukcji,
- wybór źródeł krajowych,
- wybór źródeł międzynarodowych.

Źródło: opracowanie własne.

Projekt zakładał powołanie interdyscyplinarnego zespołu eksperckiego skupiającego specjalistów z bogatym doświadczeniem naukowym i zawodowym w zakresie ochrony dóbr kultury w obliczu szczególnych zagrożeń. W jego skład weszli:

- dr Katarzyna Góralczyk – kierownik projektu,
- dr hab. Marta Szuniewicz-Stępień, prof. AMW – koordynatorka ze strony Akademii Marynarki Wojennej jako Partnera Projektu,
- prof. dr hab. Piotr Dobosz z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego z zespołem (mgr Witold Górny i mgr Anna Mazur),
- prof. dr hab. Kamil Zeidler z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego z zespołem (dr Małgorzata Węgrzak i mgr Aleksandra Guss),
- prof. dr hab. Janusz Smaza (Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie),
- mgr, emerytowany płk Krzysztof Sałaciński (Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego),
- kmdr dr hab. Dariusz R. Bugajski, prof. AMW (WDiOM AMW),
- dr Radosław Tyślewicz (WDiOM AMW) – CIMIC Irak,
- st. bryg. w st. spoczynku mgr inż. Krzysztof Kociołek (Punkt Kontaktowy Błękitnej Tarczy),
- mgr Robert Wojtas (Biuro Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie),
- mgr Marek Lemiesz (archeolog, specjalista ds. ochrony dóbr kultury w Iraku i Afganistanie),
- mgr Bożena Boba-Dyga (konserwator, Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków w Krakowie),
- mgr Marcin Sabaciński (Narodowy Instytut Dziedzictwa),
- kmdr mgr inż. Jacek Wajchert (Centrum Doskonalenia Kursowego AMW).

Prace ekspertów prowadzone były w ramach holistycznego modelu, w którym opracowywano poszczególne zagadnienia tematyczne w sposób kompleksowy, uwzględniając zarówno perspektywę cywilną, jak i wojskową. Pozwoliło to wykorzystać w pełni wiedzę i doświadczenie osób naukowo i za-

wodowo zajmujących się omawianym obszarem, umożliwiło połączenie wiedzy i praktyki z wielu dyscyplin naukowych oraz rzetelne i wieloaspektowe opracowanie zagadnień wchodzących w zakres projektu, a w konsekwencji osiągnięcie wszystkich zakładanych celów projektu (zob. Góralczyk i Szuniewicz-Stępień, 2021).

Podstawowym jego celem było opracowanie interdyscyplinarnego programu studiów podyplomowych z zakresu ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych. Poszczególne moduły programu studiów podyplomowych objęte były wszechstronną analizą ekspertów podczas comiesięcznych spotkań roboczych², a następnie poddawane ewaluacji osób trzecich, uczestników tematycznych warsztatów³.

Powstały program studiów podyplomowych obejmuje treści dotyczące systemu ochrony dziedzictwa kultury, zagrożeń i oceny ryzyka dla dóbr kultury, karnoprawnej ochrony dziedzictwa kultury, regulacji prawnoadministracyjnych, ochrony przeciwpożarowej, planowania i przygotowania ochrony na wypadek zagrożenia, ochrony dóbr kultury w sytuacjach wojennych (od regulacji międzynarodowego prawa humanitarnego, działań podejmowanych w ramach CIMIC po doświadczenia z operacji w Iraku i Afganistanie), konserwacji ratunkowej, technicznych zabezpieczeń dóbr kultury, realizacji zadań kryzysowych i obronnych w instytucjach gromadzących dobra kultury, zadań Sił Zbrojnych i służb mundurowych w zakresie ochrony dóbr kultury, działania właściwych służb i inspekcji oraz projektów i programów pomocowych. Absolwenci studiów będą postrzegani na rynku pracy jako specjaliści

² Z uwagi na pandemię tylko trzy z nich miały charakter kontaktowy, pozostałe przeprowadzone były na platformie Zoom.

³ Tematy przeprowadzonych warsztatów: „Zagrożenia dla dziedzictwa kultury”, „Bezpieczeństwo obiektów zabytkowych”, „Zabezpieczenie ruchomych i nieruchomych obiektów zabytkowych”, „Zasady postępowania instytucji kultury na wypadek sytuacji kryzysowej i zagrożenia wojennego – prawo a praktyka”, „Przestępstwa przeciwko zabytkom i karnoprawna ochrona dziedzictwa kultury”, „Administracyjnoprawna ochrona dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą”, „Konserwacja ratunkowa w ramach ochrony dóbr kultury w kryzysie”, „Regulacje prawne wywozu i przywozu zabytków w kontekście przepisów celnych oraz ochrona dziedzictwa archeologicznego w Polsce i za granicą”, „Ochrona dziedzictwa kultury w działaniach CIMIC” (z częścią praktyczną w terenie), „Plan ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowej i wojny”.

ds. ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych, wyposażeni w kompleksowe kompetencje zawodowe⁴ oraz przygotowani do profesjonalnego działania w przypisanym obszarze zadaniowym i sprostania wielosektorowym wyzwaniom w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kultury w obliczu szczególnych zagrożeń.

Powyższy program studiów zostanie skierowany przede wszystkim do środowiska cywilnego – w szczególności do pracowników administracji rządowej/samorządowej, pracowników instytucji kultury, pracowników służby ochrony zabytków i instytucji gromadzących dobra kultury, właścicieli, administratorów, użytkowników i pracowników obiektów zabytkowych, nauczycieli i wykładowców, muzealników, historyków sztuki, konserwatorów, studentów pokrewnych kierunków studiów. Z myślą zaś o członkach Sił Zbrojnych RP prowadzone są prace nad uruchomieniem na AMW studiów podyplomowych w zakresie ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych w ramach systemu doskonalenia zawodowego żołnierzy zawodowych. Wojskowe studia podyplomowe – poza ogólną tematyką ochrony dóbr kultury (m.in. zagrożenia, w tym nielegalny przemyt, regulacje administracyjnoprawne i ochrona karnoprawna) oraz szczegółową analizą regulacji prawnych MPMKZ – będą obejmowały m.in. analizę zagrożeń dla

⁴ Celem kształcenia jest wyposażenie studentów w wiedzę teoretyczną oraz umiejętności praktyczne niezbędne do: planowania, organizowania i przeprowadzania działań z zakresu ochrony dóbr kultury w sytuacji kryzysu i konfliktu zbrojnego w obiekcie zabytkowym i obiekcie instytucji gromadzącej dobra kultury; analizy zagrożeń i przygotowania procedur bezpieczeństwa (w tym opracowania instrukcji postępowania na wypadek szczególnych zagrożeń); sporządzania dokumentacji z zakresu bezpieczeństwa obiektów i zbiorów; budowania trwałych więzi współpracy ze służbami mundurowymi i siłami zbrojnymi, administracją samorządową i rządową oraz innymi podmiotami mogącymi wesprzeć działania na rzecz ochrony dóbr kultury w sytuacjach szczególnych zagrożeń; projektowania i przeprowadzania ćwiczeń dla zespołów pracowników obiektu zabytkowego i posiadającego dobra kultury oraz ich współtworzenia z podmiotami zewnętrznymi (np. służby mundurowe); rozwinięcia umiejętności zarządczych pozwalających na skuteczne planowanie i realizację działań z zakresu ochrony obiektów zabytkowych i gromadzących dobra kultury; rozwinięcia kluczowych kompetencji liderkich – m.in. planowania strategicznego i operacyjnego, skutecznego komunikowania kryzysowego w zespole, panowania nad stresem czy kierowania zespołem w kryzysie w obszarze dziedzictwa kultury (zob. Program studiów).

dóbr kultury na terenie działań zbrojnych i w rejonie działania misji wojskowej, doświadczenia w zakresie ochrony dóbr kultury z ostatnich konfliktów zbrojnych, zabezpieczanie dóbr kultury i podstawy konserwacji ratunkowej, aspekty prawne ochrony dóbr kultury w działaniach operacyjnych sił zbrojnych (w tym *rules of engagement*, procedurę targetingu, *no-strike/restricted lists*), ochronę dziedzictwa kulturowego w doktrynie NATO i w siłach zbrojnych państw sojuszniczych, przedmiotowe działania CIMIC podczas operacji stabilizacyjnych i pokojowych (w tym zajęcia w terenie), praktyczne aspekty ochrony dóbr kultury podczas misji wojskowych, polskie doświadczenia z Iraku i Afganistanu w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego podczas misji wojskowych, pracę cywilnych specjalistów ds. ochrony dóbr kultury podczas misji wojskowych oraz obszar zadaniowy i warsztat pracy doradcy dowódcy ds. ochrony dóbr kultury.

Nie tylko z myślą o przyszłych uczestnikach studiów podyplomowych zespół ekspercki przygotował zestaw publikacji pod zbiorczym tytułem *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*: dwutomową monografię (zob. Góralczyk i Szuniewicz-Stępień, 2022a), zbiór kasusów i instrukcji (Góralczyk i Szuniewicz-Stępień, 2022b), zbiór źródeł krajowych (Góralczyk, Sałaciński i Szuniewicz-Stępień, 2022) oraz wybór międzynarodowych tekstów źródłowych (Góralczyk, Lemiesz i Szuniewicz-Stępień, 2022). Wszystkie publikacje w formie nieodpłatnych e-booków są do pobrania na stronie Akademii Marynarki Wojennej (zob. Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte, b.d.b).

W ramach monografii dokonano wielopłaszczyznowej analizy wielu aspektów ochrony dóbr kultury w obliczu szczególnych zagrożeń, takich jak: system ochrony dziedzictwa kultury (K. Zeidler, M. Węgrzak), zagrożenia dóbr kultury (K. Góralczyk), nielegalny obrót obiektami dziedzictwa kultury (M. Sabaciński), karnoprawna ochrona dóbr kultury (K. Zeidler, M. Węgrzak, A. Guss), regulacje prawa administracyjnego (P. Dobosz, W. Górny, A. Mazur), realizacja zadań ustawowych z zakresu ochrony dóbr kultury przez organy administracji publicznej (R. Wojtas), obowiązki właścicieli, zarządców, użytkowników oraz posiadaczy zabytków w realizacji zadań ochronnych (K. Góralczyk, K. Kociołek, R. Wojtas), ochrona przeciwpożarowa obiektów

i zbiorów (K. Kociołek), konserwacja ratunkowa (B. Boba-Dyga), ochrona dóbr kultury w MPHKZ oraz w działaniach operacyjnych wielonarodowych sił zbrojnych (M. Szuniewicz-Stępień), miejsce ochrony dziedzictwa kultury w działaniach CIMIC podczas operacji stabilizacyjnych i pokojowych (R. Tyślewicz), ochrona dóbr kultury w doktrynie NATO i w wybranych państwach sojuszniczych (M. Lemiesz), zadania Sił Zbrojnych i służb mundurowych w zakresie ochrony dóbr kultury (J. Wajchert) oraz polskie doświadczenia z Iraku i Afganistanu w zakresie ochrony obiektów dziedzictwa kulturowego podczas misji wojskowych, w tym pracy cywilnych specjalistów ds. ochrony dóbr kultury (K. Sałaciński i M. Lemiesz).

Z monografią koresponduje zbiór *Kazusy i instrukcje*, w których zawarto materiał służący uzupełnieniu treści teoretycznych o wymiar praktyczny, tj. 68 kazusów obejmujących opis stanów faktycznych i towarzyszące im pytania wraz z rozwiązaniem oraz 21 instrukcji, planów, wzorów dokumentów, tabel i formularzy. Wybór dokumentów krajowych, dokonany przez K. Góralczyk, K. Sałacińskiego i autorkę niniejszego tekstu, obejmuje poza źródłami prawa [32 akty prawa powszechnie wiążącego i 9 aktów prawa resortowego (wewnętrznego)] również dokumenty archiwalne (19 pozycji), kościelne (3) i inne (4).

Dla upowszechniania zasad ochrony dóbr kultury w sytuacji konfliktów zbrojnych olbrzymie znaczenie będzie miał zbiór międzynarodowych tekstów źródłowych, doboru i opracowania którego podjęli się K. Góralczyk, M. Lemiesz i M. Szuniewicz-Stępień. Wśród 124 dokumentów znalazły się teksty z okresu kształtowania się rozwiązań prawych w zakresie ochrony dóbr kultury (9 pozycji), dokumenty organizacji międzynarodowych (ONZ – 17, Rady Europy – 5, Unii Europejskiej – 8, normy MPHKZ poświęcone ochronie obiektów dziedzictwa kultury (10 pozycji), Dokumenty NATO i państw sojuszniczych (10). Szczególne znaczenie mają teksty źródłowe odnoszące się do ochrony dóbr kultury w wybranych konfliktach zbrojnych – od drugiej wojny światowej (7) przez doświadczenie bałkańskie (5) po konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej w XXI wieku (25).

Najnowsze inicjatywy i plany na przyszłość

Działania podjęte w ostatnich latach oraz okazane im zainteresowanie pozwalają mieć nadzieję, że Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni stanie się prężnym centrum prowadzącym działalność edukacyjno-szkoleniową, naukowo-badawczą oraz popularyzatorską w obszarze ochrony dziedzictwa kultury na wypadek szczególnych zagrożeń i to nie tylko w ramach upowszechniania MPHKZ. Obecnie trwają prace nad uruchomieniem na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich studiów podyplomowych na kierunku ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych oraz pozyskaniem nowych środków finansowych na realizację kolejnych przedsięwzięć w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego w obliczu szczególnych zagrożeń.

Planowane na najbliższą przyszłość działania obejmują m.in.: intensyfikację współpracy w obrębie zespołu eksperckiego skupionego wokół Uczelni, poszerzenie oferty edukacyjnej AMW w powyższym obszarze przedmiotowym, powołanie na AMW komórki zajmującej się ochroną dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych w ramach planowanego centrum MPHKZ, podjęcie prac nad pozyskaniem środków na dalszą działalność w przedmiotowym zakresie, a także zainicjowanie procesu budowania wokół Uczelni szerokiego partnerstwa merytoryczno-instytucjonalnego w celu rozwijania i umiędzynarodowienia dotychczasowych osiągnięć oraz wspólnej pracy na rzecz udoskonalenia krajowego systemu ochrony dóbr kultury (Szuniewicz-Stępień, 2022).

Podsumowanie

Doświadczenie Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni pokazuje, że upowszechnianie zasad ochrony dziedzictwa kultury w uczelni wojskowej odbywa się przede wszystkim w ramach procesu kształcenia z zakresu MPHKZ – w ramach studiów cywilnych i wojskowych oraz kursów (kwalifikacyjnych i doskonalących) realizowanych dla żołnierzy zawodowych Sił Zbrojnych RP. AMW może się dodatkowo poszczycić dwoma własnymi przedsięwzięciami

naukowymi, mającymi wymiar unikatowy w obrębie kraju, a mianowicie coroczną konferencją MPH (14 edycji) i rocznikiem *Międzynarodowe Prawo Humanitarne* (11 tomów). Zwieńczeniem dotychczasowych działań w obszarze upowszechniania zasad ochrony dóbr kultury w ramach MPHKKZ (na odcinku dydaktycznym, naukowo-badawczym i popularyzatorskim), a jednocześnie okazją do dalszego rozwoju był udział Akademii w tzw. grantcie norweskim⁵, który zakończył się 4 maja 2022 roku. W jego wyniku wydano nakładem Wydawnictwa Akademickiego AMW cztery publikacje pod zbiorczym tytułem *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych* (dwutomowa monografia, kazusy i instrukcje oraz zbiory krajowych i międzynarodowych tekstów źródłowych) oraz opracowano interdyscyplinarny program studiów podyplomowych w przedmiotowym zakresie i scenariusze dziesięciu warsztatów tematycznych. AMW zainicjowała procedurę uruchomienia studiów podyplomowych na Wydziale Dowodzenia i Operacji Morskich. Obecnie trwają prace nad stworzeniem na Uczelni platformy wymiany doświadczeń różnych środowisk działających na rzecz ochrony dziedzictwa kultury, która w przyszłości mogłaby posłużyć szerokiemu partnerstwu merytoryczno-instytucjonalnemu w działaniach mających na celu doskonalenie krajowego systemu ochrony dóbr kultury w sytuacji szczególnych zagrożeń, w tym konfliktu zbrojnego.

Konkluzje:

1. Jako uczelnia wojskowa Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni w pierwszym rzędzie upowszechnia zasady ochrony dziedzictwa kultury w ramach zajęć dydaktycznych z przedmiotu międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych (MPHKKZ), realizowanego w wojskowych i cywilnych formach kształcenia.

⁵ Nazwa zwyczajowa grantów udzielanych w ramach Mechanizmu Finansowego EOG Edukacja 2014–2021, na realizację których środki finansowe przeznaczają rządy Islandii, Lichtensteinu i Norwegii, przy czym największy udział w budżecie ma to ostatnie państwo. Szerzej na ten temat: zob. <https://education.org.pl>

2. Akademia prowadzi szeroką działalność naukową w ramach MPHKGZ (publikacje naukowe, wystąpienia konferencyjne i prace naukowo-badawcze kadry).

3. Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich AMW wypracował dwa unikatowe w skali kraju instrumenty służące upowszechnianiu MPHKGZ, a w jego ramach również zasad ochrony dziedzictwa kultury: czasopismo naukowe *Międzynarodowe Prawo Humanitarne* (od 2009 roku) i coroczną Konferencję Naukową MPH współorganizowaną z WPiA Uniwersytetu Gdańskiego (od 2008 roku).

4. Udział AMW w realizacji w latach 2020–2022 projektu edukacyjnego finansowanego ze środków EOG pozwolił na powołanie zespołu eksperckiego oraz opracowanie interdyscyplinarnego programu studiów podyplomowych i kompletu publikacji dotyczących ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych.

5. Obecnie trwają prace zmierzające do pozyskania środków na realizację kolejnych projektów służących upowszechnianiu zasad ochrony dóbr kultury oraz udoskonaleniu krajowego systemu ich ochrony na wypadek szczególnych zagrożeń.

Streszczenie: Artykuł przedstawia doświadczenia Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni w zakresie upowszechniania zasad ochrony dóbr kultury w ramach międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych (MPHKZ). Autorka dokonała przeglądu działalności edukacyjnej, naukowej i popularyzatorskiej AMW w obszarze MPHKGZ. Poza tradycyjnym upowszechnianiem zasad ochrony dóbr kultury w ramach kształcenia z MPHKGZ (w tym członków Sił Zbrojnych RP) AMW może się dodatkowo poszczycić dwoma własnymi przedsięwzięciami naukowymi, mającymi wymiar unikatowy w obrębie kraju: coroczną konferencją MPH (14 edycji) i rocznikiem *Międzynarodowe Prawo Humanitarne* (11 tomów). W latach 2020–2022 AMW wzięła udział w grancie EOG poświęconym wielosektorowym wyzwaniom ochrony dziedzictwa kultury na wypadek kryzysu lub wojny. W jego wyniku wydano nakładem Wydawnictwa Akademickiego AMW cztery publikacje pod zbiorczym tytułem *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych* (dwutomowa monografia, kazusy i instrukcje oraz zbiory krajowych i międzynarodowych tekstów źródłowych) oraz opracowano interdyscyplinarny program studiów podyplomowych w powyższym obszarze. W lipcu 2022 roku przedmiotowe studia zostały utworzone na Akademii. Obecnie trwają prace nad pozyskaniem środków na realizację kolejnych projektów służących doskonaleniu krajowego systemu ochrony dóbr kultury w sytuacji szczególnych zagrożeń, w tym konfliktu zbrojnego.

Abstract: The article presents the experience of the Naval Academy in Gdynia in disseminating the principles of the protection of cultural property within the framework of the International Humanitarian Law of Armed Conflict (IHLCHC). The author reviewed the Naval Academy's educational, scientific and popularization activities in the area of IHLCHC. In addition to the traditional dissemination of the principles of the protection of cultural property as part of education with IHLCHC (including members of the Polish Armed Forces), the Naval Academy additionally boasts two of its own scientific ventures, which have a dimension unique within the country: the annual IHLCHC conference (14 editions) and the yearbook "International Humanitarian Law" (11 volumes). In 2020–2022, the Naval Academy participated in

an EEA grant dedicated to the multi-sectoral challenges of protecting cultural heritage in the event of crisis or war. As a result, 4 publications under the collective title “Protection of Cultural Property in Crises and Armed Conflicts” (a 2-volume monograph, case studies and manuals, and collections of national and international source texts) were published by the Naval Academic Publishing House, and an interdisciplinary program of postgraduate studies in the above area was developed. In July 2022, the studies in question were established at the Academy. Currently, work is underway to raise funds for the implementation of further projects to improve the national system for the protection of cultural property in situations of special threats, including armed conflict.

Słowa kluczowe: międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych (MPHKZ), ochrona dóbr kultury, Siły Zbrojne RP, konflikt zbrojny

Keywords: international humanitarian law of armed conflict (IHLC), protection of cultural property, Polish Armed Forces, armed conflict

Bibliografia

- Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte. (2022). *Konferencja naukowa Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*. <https://www.amw.gdynia.pl/index.php/o-nas/aktualnosci/item/4432-konferencja-naukowa-pt-ochrona-dobr-kultury-w-sytuacjach-kryzysowych-i-konfliktach-zbrojnych>
- Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte. (b.d.a). *Międzynarodowe Prawo Humanitarne*. Pobrane 24 czerwca 2022 z: <https://amw.gdynia.pl/index.php/nauka/czasopisma-naukowe/item/1769-miedzynarodowe-prawo-humanitarne>
- Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte. (b.d.b). *Międzysektorowe wyzwania: specjalista ds. ochrony dóbr kultury na wypadek sytuacji kryzysowej i wojny – opracowanie programu studiów podyplomowych, dedykowanych*

pracownikiem działającym na pograniczu dziedzin. Pobrane 24 czerwca 2022 z: <https://www.amw.gdynia.pl/index.php/uczelnia/finansowane-ze-srodkow-efs/item/3809-miedzysektorowe-wyzwania-specjalista-ds-ochrony-dobr-kultury-na-wypadek-sytuacji-kryzysowej-i-wojny-opracowanie-programu-studiow-podyplomowych-dedykowanych-pracownikom-dzialajacym-na-pograniczu-dziedzin>

Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte. (b.d.c). *Projekt dotyczący ochrony dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych – publikacje projektowe*, Pobrane 24 czerwca 2022 z: <https://wdiom.amw.gdynia.pl/projekt-dotyczacy-ochrony-dobr-kultury-w-sytuacjach-kryzysowych-i-konfliktach-zbrojnych-publikacje-projektowe>

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. <https://education.org.pl>

Góralczyk, K., Lemiesz, M., Szuniewicz-Stępień, M. (red.). (2022). *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych. Wybór źródeł międzynarodowych*. Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej.

Góralczyk, K., Sałaciński, K., Szuniewicz-Stępień, M. (red.). (2022). *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych. Wybór źródeł krajowych*. Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej.

Góralczyk, K., Szuniewicz-Stępień, M. (red.). (2022a). *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych* (t. 1 i 2). Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej.

Góralczyk, K., Szuniewicz-Stępień M. (red.). (2022b). *Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych. Kazusy i instrukcje*. Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej.

Góralczyk, K., Szuniewicz-Stępień, M. (w druku). W poszukiwaniu rozwiązań dla wielosektorowych wyzwań ochrony dziedzictwa kultury w obliczu sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne*.

Instytut Kultury Willa Decjusza. (b.d.). *Ochrona dóbr kultury w sytuacji kryzysowej i wojny – Studia podyplomowe*. Pobrane 24 czerwca 2022 z: <https://willadecjusza.pl/cykl-wydarzen/ochrona-dobr-kultury-w-sytuacji-kryzysowej-i-wojny-studia-podyplomowe>

Puchalska, K. (2019–2020). Niszczenie kulturowego dziedzictwa ludzkości jako zbrodnia wojenna na przykładzie sprawy Ahmada Al Faqi Al Mahdiego przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym w Hadze. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne*, 10/11, 147–158.

- Szuniewicz-Stępień, M. (2022). Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych – nowe wyzwanie naukowo-dydaktyczne Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni. W: B. Pączek (red.), *Audentes Fortuna iuvat. 100 lat na pokładzie Akademii Marynarki Wojennej* (s. 125–137). Gdynia: Akademia Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte.
- Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich. (b.d.). *Podsumowanie konferencji naukowej pt. Ochrona dóbr kultury w sytuacjach kryzysowych i konfliktach zbrojnych*. Pobrane 24 czerwca 2022 z: <https://wdiom.amw.gdynia.pl/konferencja-naukowa-pt-ochrona-dobr-kultury-w-sytuacjach-kryzysowych-i-konfliktach-zbrojnych>